

NIEUWSBRIEF

Nr 85 - Mei 2023



NIEUWS

DRIE VRAGEN AAN ...

Florence Matteazzi, onderzoekster voor het project 'de NMBS en de deportaties tijdens WOII'.

► Lees meer



BELGIUM WWII

Ontdek de nieuwe artikelen over het verzet, de naoorlogse repressie, gebeurtenissen die het begin van 1943 markeerden en vele biografische schetsen.

► Lees meer

DAG VAN DE JONGE HISTORICI

De samenvattingen van de 26 masterscripties die op deze dag werden gepresenteerd.

► Lees meer



PUBLICATIE



KUNST VOOR DAS REICH

Had u geen kans de boekpresentatie in januari van geassocieerd onderzoeker Geert Sels bij te wonen? Ontdek de lijst met zijn volgende lezingen of neem contact op met de auteur om een lezing te organiseren.

► Lees meer

DRIE VRAGEN AAN ... Florence Matteazzi,

wetenschappelijk medewerker voor het onderzoeksproject 'De NMBS en de deportaties tijdens de Tweede Wereldoorlog'



Florence, je bent in juni 2022 bij het CegeSoma gestart om mee te werken aan het project 'NMBS'. Je hebt geschiedenis gestudeerd en onderwezen, je hebt gewerkt in de archiefdienst van La Louvière en je stond aan het hoofd van de toeristische dienst van Zinnik. Kan je ons uitleggen waar het onderzoeksproject waar je nu aan meewerkt precies over gaat en wat het resultaat ervan moet zijn?

Het gaat om een historisch onderzoek op vraag van de regering over de rol van de Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen bij de deportatie van Joden, zigeuners, politieke gevangenen en verplicht tewerkgestelden tijdens de Tweede Wereldoorlog. Dit onderzoek werd door de voorzitter van de Senaat en de vice-eerste minister en minister van mobiliteit aan het CegeSoma toevertrouwd. Het is in zekere zin een plicht tot herinnering die België wil starten in navolging van Nederland en Frankrijk.



Mijn bijdrage aan dit onderzoek bestaat uit twee delen. Het eerste deel betreft de deportaties van burgers tijdens de Tweede Wereldoorlog en de rol van de NMBS

in dit verband; het tweede deel spitst zich toe op het verzet van topambtenaren van de NMBS en verzetsnetwerken binnen de NMBS.

Voor het eerste deel heb ik de repressiedossiers in ARA1 geraadpleegd, meer bepaald de dossiers van personeelsleden van de NMBS die na de oorlog wegens collaboratie veroordeeld werden, en dan vooral die van bepaalde topfunctionarissen. Dat is belangrijk om de verschillende mechanismen die op elkaar inwerken te begrijpen. Als een lid van het spoorwegpersoneel bij voorbeeld weigerde om een bevel uit te voeren, wat gebeurde er dan op administratief vlak? Verloor hij zijn werk? Werd hij bestraft? Werd er vanuit de hiërarchie druk uitgeoefend om de bevelen op te volgen, zelfs als het ging om het deporteren van burgers? In november 2023 zal Nico Wouters een verslag van het onderzoek aan de Senaat voorleggen en op basis van de resultaten zal er een debat plaatsvinden.

Over het tweede deel van mijn werk, over het verzet, komt er een artikel in het *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*. Daarin moeten we bekijken of de topfunctionarissen van de algemene directie en de acht toenmalige directies van de NMBS het verzet al of niet steunden. Er zijn bekende feiten, zoals de aanval op het 20^{ste} konvooi in april '43, waar drie jonge verzetslui vanuit Brussel op het juiste moment naar de juiste plaats fietsten. Ze moeten dus op de hoogte geweest zijn van het uur van de doorrit en het belang van het konvooi. Hier is het duidelijk dat er inlichtingen en geheime interne documenten gelekt werden. Ik probeer aan te tonen welke topambtenaren hun ondergeschikten gesteund hebben en die lekken naar het verzet hebben toegestaan.

Wat is volgens jou het belang van dit onderzoek voor de samenleving in het algemeen?

Ongeveer 7% van de personeelsleden van de NMBS werden na de oorlog als verzetslieden erkend, ongeveer 7.000 op 100.000 personeelsleden. We moeten voor de huidige samenleving de moed van die spoorwegmensen in de verf zetten, want ze werden voortdurend door hun Duitse homologen in de gaten gehouden. Tussen 800 en 900 personeelsleden hebben trouwens door hun verzetsactiviteiten hun leven verloren. Er was minder collaboratie dan verzet: er zijn 1.200 repressiedossiers. Er zijn heel wat kleine verzetsdaden van spoorweglui te vinden in getuigenissen die we niet kunnen kwantificeren. Hoeveel machinisten hebben vertraagd bij spoorwegovergangen in de hoop dat sommige gevangenen uit de trein konden springen op die plaats waar er dikwijls een overwegwachter was die hen eventueel kon verder helpen? Hoeveel spoorwegmensen hebben in de post van de NMBS brieven van het verzet verstopt in de wetenschap dat die postzakken niet doorzocht werden? Hoeveel onder hen hebben hun brooddoos of water aan gevangenen gegeven? Allemaal verzetsdaden, want ze waren verboden, maar moeilijk kwantificeerbaar.

Heb je bij je onderzoek een bepaald dossier of archiefdocument gevonden dat je speciaal heeft getroffen?

Ja hoor, iets wat zowel amusant als eigenlijk nogal gewaagd was ... In het station van Saint-Ghislain-Hornu hadden ze er een trucje op gevonden om elke week 90 ton steenkool te verduisteren voor de sociale dienst die de spoorwegmensen tijdens de oorlog hielp. Als er een konvooi met kolen aankwam, wezen de technici een wagon



aan die ze defect verklaarden en waar een etiket op werd aangebracht. Die wagons werden naar de werkplaats gebracht, waar de lading kolen vlug werd gelost en verborgen. Het etiket werd verwijderd en de wagons werden opnieuw in dienst gesteld ... voor hen was de 'herstelling' op tijd uitgevoerd met medeweten van sommige chefs.

Laten we tot slot een beetje gek doen ... als je gedurende een jaar een onbeperkt budget kreeg en een ploeg onderzoekers, welke aspecten van de grote conflicten van de XX^{ste} eeuw zou je dan willen exploreren?

Sociale geschiedenis interesseert me enorm en dan vooral die van kinderen die hevige gebeurtenissen hebben ondergaan. Ik denk dan aan de kinderen die tijdens de oorlog verborgen werden en van wie de ouders niet altijd zijn teruggekeerd. Voor hen moet het herstelproces vreselijk zijn geweest. Maar ik denk ook aan de kinderen die het geluk hadden hun ouders terug te vinden: voor hen was het ook niet eenvoudig om voort te leven terwijl ze zich afvroegen waarom men hun ouders had willen deporteren en vermoorden, hoewel ze onschuldig waren. Die bedenking heb ik vaak gehoord tijdens mijn interviews met verborgen kinderen in het kader van mijn thesis. Ik denk dat de kinderen, toekomstige 'Arische producten', die geboren werden in de *Lebensborn* (1) dezelfde reflexen moeten hebben gehad: "Waarom ben ik daar geboren ? Had dat uiteindelijk een politiek of een economisch doel ?" Sommigen onder hen hebben misschien erg laat hun herkomst ontdekt ... Jezelf heruitvinden en met zo'n zware erfenis leven, dat zijn thema's die me echt heel erg boeien.

Dank je wel voor dit gesprek Florence en vooral nog veel succes met je verder onderzoek !

(1): Tehuizen, kraamklinieken en kinderkribbes die vanaf 1935 onder auspiciën van Heinrich Himmler werden opgericht in het kader van een "raciale selectie".

Ander nieuws

[Belgium WWII – Quid novi ?](#)

[Kunst voor das Reich.](#)

[Jonge Historici Promotie 2022 : een mooie « oogst »...](#)

[Helden van het Verzet. Dit zijn de namen.](#)

['Spektakelcultuur' tijdens WOI en WOII: nieuw themanummer van het BTNG](#)

[Twee nieuwe inventarissen! 'Les Invalides Prévoyants' en 'De Kinderen van het Vaderland'](#)

[Postdoctorale onderzoeksbeurzen voor Oekraïense onderzoekers](#)

[Lancering Calls 2023 van de EHRI-Conny Kristel fellowships](#)

[Het nieuwe nummer van het BTNG \(2022-3\)](#)

[Onderzoek : de NMBS en de deportaties tijdens WOII](#)

Belgium WWII – Quid novi ?



De lente brengt nieuwe blaadjes, en ook al zijn ze dan virtueel, het ogenblik is gekomen om het even te hebben over de nieuwtjes die online zijn gekomen op www.belgiumwwii.be.

Tachtig jaar geleden...

Verschillende bijdragen gaan uit van een chronologische benadering, dit wil zeggen dat ze feiten in herinnering brengen die het begin van het jaar 1943 hebben gekenmerkt: [het uitroepen van de 'germaansheid' van Wallonië \(17 januari\)](#), [de beschieting van het gebouw van de Gestapo \(20 januari\) door piloot Jean de Selys-Longchamps](#), [de aanval op konvooi XX \(19 april\)](#) en [het protest van de Belgische bisschoppen tegen de opeising van de klokken \(15 maart\)](#). Al deze gebeurtenissen en nog vele andere kunnen worden geraadpleegd via de tijdsbalk op de website.

Levensloopbeschrijvingen

De nieuwe bijdragen die online gekomen zijn hebben veel aandacht voor een biografische benadering. Al wie belangstelling heeft voor de geschiedenis van de Vurige Stede moet zeker eens kijken naar de artikels over [Fernand Dehousse](#) (en over het '[Rassemblement démocratique et socialiste wallon](#)') en [Joseph Bologne, de eerste socialistische burgemeester van de stad](#). Deze bijdragen vormen een uitstekende aanvulling op de tekst over [Luik tijdens de bezetting](#). Je vindt er ook een biografie van een andere – [eveneens omstreden – burgemeester, Albert Moortgat, brouwer en eerste magistraat van de gemeente Breendonk](#). Naast het syntheseartikel over de

stoutmoedige aanval op konvooi XX brengt de website ook artikels over een aantal sleutelfiguren van die unieke gebeurtenis : [Youra Livschitz](#), [Robert Maistriau](#) en [Richard Altenhoff](#), die vaak wordt beschouwd als de “vierde man” van de operatie. De persoonlijkheid van [Luc Somerhausen, weerstand en grondlegger van de oprichting van onze instelling](#), komt eveneens aan bod. In de rubriek ‘Oorlogsportretten’ brengt de website ook een artikel over verzetsvrouw Nelly Vos, die ruim aan bod kwam in de documentaire “Nelly & Nadine” uit 2022. Twee hoofdactoren van de netelige kwestie van de bevoorrading – [Emiel De Winter](#) en [Etienne Woestyn](#) – worden eveneens behandeld en [de bevoorrading en het voedselgebrek](#) zijn het onderwerp van een langere bijdrage in de rubriek ‘In het hart van bezet België’.

Repressie van de collaboratie

Drie bijdragen kijken terug op de context van de repressie van de collaboratie om deze te verduidelijken. Een eerste artikel gaat over [de voorgeschiedenis en de wettelijke basis van dit beleid](#), een tweede geeft [cijfergegevens](#) en een derde tenslotte heeft het over [verschillende facetten van het beleid en over het juridische luik bij de administratie](#). Deze artikels zijn een aanvulling bij eerdere bijdragen en maken het mogelijk zich een duidelijk idee te vormen van het beleid dat door de Belgische Staat werd gevoerd na de bezetting. Dat beleid is nog altijd voorwerp van controverses en valse waarheden ondanks het feit dat het onderzoek in dit verband vooruitgang blijft boeken en een almaar meer verfijnd beeld geeft van de wettelijke context en van de daden van de instanties die zich ermee hebben bemoeid.

Het verzet en zijn erfenis

Meer dan ooit werd naar aanleiding van de herdenkingen van 8 mei gewezen op [de herinnering – of beter het gebrek aan herinnering – aan het verzet](#). [Die kwestie werd reeds besproken in een filmpje in de rubriek “5 essentiële vragen” over het verzet](#). Twee nieuwe bijdragen zetten het debat voort: een eerste artikel gaat over [de geschiedenis van het museum van het verzet dat in 1972 de deuren opende en dat na een complete make-over in 2024 opnieuw zal opengaan](#). Een tweede artikel in de rubriek ‘[Debatten](#)’ heeft het nog even over [de verheffing tot heldenstatus die werd ingezet tijdens de laatste 8 mei-vieringen](#).

Een collectief werkstuk

Vandaag telt de website zo’n 800 bijdragen. Meer dan 120 auteurs uit alle Belgische universiteiten hebben eraan meegewerkt. Het blijft altijd de bedoeling om betrouwbare en laagdrempelige bijdragen te brengen over de geschiedenis van België tijdens WOII. De content evolueert voortdurend. De website is ook veel verschuldigd aan vrijwilligers en stagiairs die helpen bij het vertalen en online brengen van de teksten. Allen van harte dank!

Ander nieuws

[Kunst voor das Reich.](#)

[DRIE VRAGEN AAN ... Florence Matteazzi,](#)

[Jonge Historici Promotie 2022 : een mooie « oogst »...](#)

[Helden van het Verzet. Dit zijn de namen.](#)

[‘Spektakelcultuur’ tijdens WOI en WOII: nieuw themanummer van het BTNG](#)

[Twee nieuwe inventarissen! 'Les Invalides Prévoyants' en 'De Kinderen van het Vaderland'](#)

[Postdoctorale onderzoeksbeurzen voor Oekraïense onderzoekers](#)

[Lancering Calls 2023 van de EHRI-Conny Kristel fellowships](#)

[Het nieuwe nummer van het BTNG \(2022-3\)](#)

[Onderzoek : de NMBS en de deportaties tijdens WOII](#)

Jonge Historici Promotie 2022 : een mooie « oogst »...



Sinds 2006 organiseert het CegeSoma een studiedag waarop “jonge geschiedkundigen” het woord krijgen. Bedoeling is om hen de gelegenheid te geven de resultaten van hun eindverhandeling bekend te maken bij een ruim publiek én om hen kennis te laten maken met collega’s uit alle andere Belgische universiteiten. Op 27 april II. gingen niet minder dan 26 onder hen de uitdaging aan. Ze waren uitgekozen op basis van de kwaliteit van hun eindwerk maar omdat ze zo talrijk waren moesten ze zich houden aan een strakke timing en in tien minuten een voorstelling geven van het resultaat van hun onderzoek. Allemaal slaagden ze met brio in die opdracht ! Het aanwezige publiek was onder de indruk van de originele en kwaliteitsvolle presentaties. “Lichting 2022” zal in de annalen gegrift blijven !

Om de dag te omkaderen en de debatten die na de presentaties volgden in goede banen te leiden konden we gelukkig beroep doen op collega’s die gespecialiseerd zijn in beide wereldoorlogen, de Koude Oorlog en de kolonisatie, namelijk Céline Rase, Guy Vanthemsche, Alain Colignon, Widukind De Ridder, Koen Aerts en Michael Auwers.

Hieronder vind je de samenvattingen van de verschillende bijdragen van de studiedag alsook het programma van de dag. Indien je belangstelling hebt voor een bepaald onderwerp in het bijzonder, [aarzel dan niet ons dat te laten weten](#): we sturen je vragen graag door aan de jonge historici.

Eerste thema : Front, bezetting & samenleving (sessie voorgezeten Alain Colignon en Widukind De Ridder)

- Antonin LUCIC : [La Caserne de Gendarmerie d'Ixelles : Origine, construction, vie interne et adaptation, de la fin](#)

du 19ème siècle à 2018. ULB (S. Jaumain)

- Robin DEMESMAEKER : Piano aan het front - Concerten en cinema voor Belgische soldaten tijdens de Eerste Wereldoorlog. VUB (N. Demuelenaere)
- Noémie ADAM COLQUHOUN : L'expérience carcérale des prisonnières politiques déportées au pénitencier allemand de Siegburg durant la Grande Guerre. UCLouvain (E. Debruyne)
- Tine DE KEYSER : Klaar voor de loopgraven? Het rekrutenleven in de Belgische militaire opleidingskampen in Frankrijk tijdens de Eerste Wereldoorlog. KULeuven (P. Pasture)
- Ilona DAUW : Émotions et occupations à l'Est. La vie quotidienne dans les journaux personnels polonais durant la Première Guerre mondiale. UCLouvain (E. Debruyne)
- Pieter VAN GYSEL : De speciale brigade van het Parket Generaal Gent in de periode 1943-1944. UGent (M. De Koster)
- Hugo REIP : L'alliance socialiste-communiste à la Province de Liège (1936-1949). ULiège (E. Geerkens)
- Vladimir SEMENOFF : Le personnel diplomatique, militaire et consulaire belge en Russie pendant la révolution et la guerre civile (1917-1920). ULB (P. Lagrou)

Tweede thema : Herinnering & beeldvorming (sessie voorgezeten door Michael Auwers)

- Hazel DE WEVER : Het Rode paradijs of de Sovjethel? Tegenstrijdige visies op de Russische Revolutie en de ontwikkeling van het Sovjetproject tijdens het interbellum. KULeuven (L. Verpoest)
- Basile MOYAERTS : Een Zingend Imperium: Een onderzoek naar de muzikale propaganda in de Sovjet-Unie tussen 1945 en 1964. KULeuven (P. Pasture)
- Elyse DE LAET : Herinnering aan de Holocaust: de herinnering aan de Shoah in Oost-Europa en West-Europa, vergeleken aan de hand van het Polin museum en de Kazerne Dossin. UGent (B. De Wever)
- Arno BEKAERT : Bombs away?! Visies op de geallieerde air raids op Duitse steden in de Angelsaksische wereld van de 20ste eeuw. UGent (B. Bevernage)
- Soufiane RAHMOUN : Historiographie de Philippe de Marnix : de l'appropriation d'une figure emblématique en Belgique entre le 19e et le 20e siècle. ULB (P. Lagrou)
- Robin GROESENEN : De la couronne de laurier au casque bronzé: Militaire beeldvorming van Koning Albert I door de ogen van de Belgische pers in de naoorlogse periode (1919-1934). KULeuven (M. Kohlrausch)

Derde thema: Collaboratie, einde van de oorlog & repressie (sessie voorgezeten door Céline Rase en Koen Aerts)

- Thomas WINDELS : La Fin du Stalag I A. Quotidien et vécu des prisonniers de guerre belges du Stalag I A à la fin de leur captivité, des derniers mois de 1944 jusqu'à leurs libérations en 1945, en Prusse-Orientale et dans les alentours. UCLouvain (E. Debruyne)
- Koen SERGEANT : Berouw komt na de zonde. Een onderzoek naar de naoorlogse strafuitvoering tot 1970 bij militaire collaborateurs veroordeeld door de Brugse krijgsraad in de periode 1944-1945. UGent (K. Aerts)
- Luna LIPPENS : Blankenbergse vrouwen in de collaboratie en de naoorlogse repressie: Een bijdrage tot een gendergeschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. UGent (B. Dewever)
- Maxime CONROTTE : La publicité de l'exécution capitale au coeur de la répression de la collaboration (Bruxelles, 1944-1949). UCLouvain (X. Rousseaux)

Vierde thema: Kolonisatoren en gekoloniseerden (sessie voorgezeten door Guy Vanthemsche)

- Yannick MICHAUX : Militair recht en discipline in de Force Publique, een studie van de beroepskrijgsraad van

[Stanleyville 1922-1930](#). VUB (B. Henriët)

- **Fançois SAINT LAGER** : [Les professeurs de droit de l'ULB et la colonisation belge \(1908-1940\)](#). ULB (A. Lauro)
- **Elene VERNAEVE** : ["C'est magnifique ... mais imparfait": De vervoersnetwerken van de 'Huileries du Congo Belge' in Belgisch-Congo \(1919-1939\)](#). UGent (E. Vanhaute)
- **Becht KREYNEN** : [Tussen Kolonie en Metropool: De Erkenning van Belgische koloniale veteranen na de Eerste Wereldoorlog \(1917-1951\)](#). VUB (N. Demuelenaere)
- **Nick MAJCHROWICZ** : [Les indigènes, je présume ? Een studie over beeldvorming van Congolezen in de Biographie Coloniale belge en Biographie belge d'Outre-Mer](#). UAntwerpen (M. Beyen)
- **Marijn PETRENS** : ['Rumble over the jungle: de Congokwestie binnen de Belgisch-Amerikaanse relaties, c.1940-1965](#). UGent (R. Van Doorslaer)
- **Lilian EYLETTERS** : [Indemniser les anciens coloniaux européens pour l'indépendance du Congo : La Commission d'Indemnisation des Dommages du Congo \(1965-1976\)](#). ULB (A. Lauro)
- **Robbe VERBRUGGE** : [Beschaving of onderdrukking? De postkoloniale beeldvorming van de Congomissionaris in de Vlaamse dagbladpers, 1965-2021](#). KULeuven (I. Goddeeris)

Ander nieuws

[Belgium WWII – Quid novi ?](#)

[Kunst voor das Reich.](#)

[DRIE VRAGEN AAN ... Florence Matteazzi,](#)

[Helden van het Verzet. Dit zijn de namen.](#)

['Spektakelcultuur' tijdens WOI en WOII: nieuw themanummer van het BTNG](#)

[Twee nieuwe inventarissen! 'Les Invalides Prévoyants' en 'De Kinderen van het Vaderland'](#)

[Postdoctorale onderzoeksbeurzen voor Oekraïense onderzoekers](#)

[Lancering Calls 2023 van de EHRI-Conny Kristel fellowships](#)

[Het nieuwe nummer van het BTNG \(2022-3\)](#)

[Onderzoek : de NMBS en de deportaties tijdens WOII](#)

Kunst voor das Reich.

Op zoek naar naziroofkunst uit België.



Op 25 januari laatstleden heeft [Geert Sels](#), geassocieerd onderzoeker van het CegeSoma, zijn werk '[Kunst voor das Reich. Op zoek naar naziroofkunst uit België](#)' voorgesteld in het kader van de Ontmoetingen publieksgeschiedenis van het CegeSoma. U kon er misschien niet bijzijn ... Hieronder vindt u de lijst van de volgende Ontmoetingen (in het Nederlands) over dit onderwerp.

- Op zaterdag 3 juni (10 uur) in Berchem. Organisatie Amarant (<https://www.amarant.be/activiteit/op-zoek-naar-naziroofkunst-uit-belgie/>)
- Op donderdag 15 juni (18 uur) in Hotel Falligan, Kouter 172, Gent. Organisatie Brafa (Reserveren op press@brafa.be - <https://www.linkedin.com/feed/update/urn:li:activity:7067129163849031680/>)
- Op zondag 18 juni (11 uur) in het Rubenianum, Antwerpen (<https://www.rubenianum.be/nl/activiteit/over-oorlogskunst>)
- Zondag 25 juni (14 uur) in Kazerne Dossin, Mechelen (<https://kazernedossin.eu/event-item/boekvoorstelling-kunst-voor-das-reich/>)

Intussen is dit werk ook in het Frans verschenen bij de uitgeverij Racine met als titel '*Le trésor de guerre des nazis. Enquête sur le pillage d'art en Belgique*'.

Als u zelf over dit onderwerp een conferentie in het Nederlands of Engels wil organiseren, kan u steeds

rechtstreeks contact opnemen met [Geert Sels](#).

Ander nieuws

[Belgium WWII – Quid novi ?](#)

[DRIE VRAGEN AAN ... Florence Matteazzi,](#)

[Jonge Historici Promotie 2022 : een mooie « oogst »...](#)

[Helden van het Verzet. Dit zijn de namen.](#)

['Spektakelcultuur' tijdens WOI en WOII: nieuw themanummer van het BTNG](#)

[Twee nieuwe inventarissen! 'Les Invalides Prévoyants' en 'De Kinderen van het Vaderland'](#)

[Postdoctorale onderzoeksbeurzen voor Oekraïense onderzoekers](#)

[Lancering Calls 2023 van de EHRI-Conny Kristel fellowships](#)

[Het nieuwe nummer van het BTNG \(2022-3\)](#)

[Onderzoek : de NMBS en de deportaties tijdens WOII](#)

© **CegeSoma** | **Luchtvaartsquare 29, 1070 Anderlecht** | **02 556 92 11**